

Magazín CVH Malach

číslo 4 | 1/2012

**Svědectví pamětníků ve výuce pro 21. století • Muzeum romské kultury
Slaný ve vzpomínkách přeživších – možný průnik orální historie
a regionálních dějin • Povídka ze soutěže Daniel
Anotace a indexace Archivu vizuální historie USC SFI**

Vydává **Centrum vizuální historie Malach**
Ústav formální a aplikované lingvistiky
Matematicko-fyzikální fakulta UK v Praze

www.malach-centrum.cz

úvodník

Vážené čtenářky, vážení čtenáři!

První letošní číslo vychází krátce před datem uzávěrky přihlášek do letního expertního workshopu pro pedagogy a autory vzdělávacích materiálů, pořádaného Institutem USC Shoah Foundation. Jedenáctý seminář s velice zajímavým programem za účasti domácích i zahraničních odborníků se bude konat v srpnu 2012 v CVH Malach. Všechny potřebné informace včetně odkazu na webový přihlašovací formulář najdete na následující straně. Pokud máte zájem o účast, prosím, s přihlášením neváhejte, posledním možným termínem je pondělí 30. dubna!

Do rubriky *Vybráno z archivu* jsme zařadili článek Mgr. Milana Hese, který dokládá využitelnost svědectví z Archivu vizuální historie USC SFI ve výzkumu regionální historie. Na stránkách věnovaných spřízněným projektům a organizacím tentokrát představujeme brněnské Muzeum romské kultury, které je v evropském kontextu unikátní institucí zaměřenou na dějiny a kulturu romského etnika. Součástí muzejního fondu MRK jsou také desítky hodin audiovizuálního materiálu, jehož digitalizace právě probíhá v CVH Malach.

V rubrice *Texty* přibližujeme vybrané aspekty zpracování materiálu z Archivu vizuální historie USC SFI a projekt MALACH, který proběhl v letech 2002–2007. Na závěrečných stránkách si můžete přečíst další z nejzdařilejších studentských textů zaslaných do soutěže Daniel, jejíž výsledky nedávno vyhlásil Národní institut dětí a mládeže při MŠMT

FOR VISUAL HISTORY
AND EDUCATION

v prostorách Oddělení pro kulturu a vzdělávání ŽMP. Podobně jako v minulém čísle jsme kromě povídky Karolíny Frühbauerové z Plzně přidali dvě fotografie Kristýny Závěrkové z nové fotografické části soutěže.

OBSAH ČÍSLA:

úvodník	1
aktuality	2
vybráno z archivu	3
spřízněné organizace	6
texty	9
povídka	11

Přeji zajímavé a obohacující čtení!

Jakub Mlynář
koordinátor CVH Malach

mlynar@knih.mff.cuni.cz

Svědectví pamětníků ve výuce pro 21. století

Vzdělávací program Institutu USC Shoah Foundation v CVH Malach

Institut USC Shoah Foundation vyzývá pedagogy z celé České republiky, kteří se při práci se studenty věnují zkoumání předsudků, netolerance a fanatismu, k podání žádosti o účast v expertním vzdělávacím programu v CVH Malach v Praze. Uzávěrka přihlášek je 30. dubna 2012.

Program „*Svědectví pamětníků ve výuce pro 21. století*“ je příležitostí k profesionálnímu růstu nejen pro pedagogy, ale také pro metodology a autory vzdělávacích materiálů. Jeho cílem je rozvíjet schopnost smysluplného a efektivního využití svědectví pamětníků ve vzdělávání. Využití filmových výpovědí nabízí v mnoha oblastech možnosti rozvoje nových gramotností potřebných pro 21. století, kromě jiných informační, mediální a digitální gramotnosti. Úspěšní kandidáti se stanou součástí národního týmu středoškolských pedagogů, kteří budou vyvíjet a implementovat vzdělávací projekty založené na filmových svědectvích z archívu Institutu, se závazkem aktivně se o své znalosti a výsledky dělit s ostatními. Ubytování, cestovné i strava budou účastníkům uhrazeny. Workshop bude probíhat ve dnech **13. – 17. srpna 2012 v CVH Malach v Praze**.

Během tohoto týdenního programu se pedagogové seznámí s možnostmi využití filmových vzpomínek pamětníků holocaustu a dalších svědků, reprezentujících osobní reflexe důsledků nenávisť, netolerance a násilí. Ve školním roce následujícím po absolvování workshopu budou účastníci tento unikátní materiál integrovat do svých vzdělávacích programů tak, aby pomohli dnešním studentům lépe chápat jejich každodenní životní volby, a vedli je tak k zodpovědnému občanství. Nedílnou součástí účasti v programu je předpoklad, že účastníci budou své projekty založené na filmových výpovědích prezentovat a pilotovat ve svých školách, v místech pobytu, či v rámci svých aktivit v profesních organizacích.

Účastníci programu:

- budou detailně proškoleni ve využívání archívu vizuální historie USC SFI a vytváření multimediálních vzdělávacích projektů, které odpovídají národním vzdělávacím standardům,
- poznají základy teorie, metodologie a praxe spojené se vzdělávacím využitím filmových svědectví,
- poznají základy filmového střihu,
- prohloubí své znalosti mezinárodních, regionálních a místních historických kontextů a konstruktů týkajících se dvacátého století,
- budou spolupracovat s dalšími pedagogy zapojenými do vzdělávání k toleranci,
- coby zástupci svých regionů se budou účastnit návazných lokálních, regionálních, národních i mezinárodních vzdělávacích iniciativ Institutu.

Neváhejte se přihlásit, pokud:

- máte minimálně 3 roky učitelské praxe a plánujete další kariéru na poli vzdělávání,
- jste pedagogem či učitelem na střední škole, autorem vzdělávacích materiálů, či specialistou zapojeným do přípravy vzdělávacích aktivit ve školách na území ČR,
- učíte předměty, které by obohatila možnost pracovat s úryvky filmových svědectví, ať už jde o dějepis, český jazyk či jiné jazyky, literaturu, etiku, výchovu k občanství, základy společenských věd, média či jiné,
- se můžete zúčastnit celého workshopu v CVH Malach v Praze ve dnech 13. – 17. 8. 2012,
- máte základní zkušenost či zájem o práci s digitálním filmovým médiem.

Úspěšní kandidáti budou požádáni, aby s Institutem USC Shoah Foundation uzavřeli závaznou smlouvu, specifikující podmínky spolupráce a práva a závazky účastníků v programu.

Vyplňte on-line přihlášku do 30. dubna 2012. Kandidáti budou vyrozuměni o výsledku do 30. května 2012. Pokud máte jakékoliv dotazy, kontaktujte prosím Martina Šmoka, zástupce Institutu v České republice, na emailu smok.martin@gmail.com

vybráno z archivu

Slaný ve vzpomínkách přeživších: Možný průnik orální historie a regionálních dějin

Nezapomenout na hrůzy holocaustu

„Teprve několik let si uvědomujeme, že nacistické krveprolití bylo úděsně exemplární a že, pokud se nepříhoda v příštích letech nic horšího, zůstane v paměti jako ústřední událost, jako skvrna tohoto století.“¹ Těmito slovy spisovatel a přeživší Primo Levi ve své knize „Potopení a zachránění“ hodnotí výjimečnost tragédie holocaustu, jež stála životy téměř šesti miliónů Židů. Skutečně však zůstává tato tragická událost v naší paměti? Ví současná mladá generace o hrůzách, které prožívali nevinní lidé v letech 2. světové války? Dovedou si vůbec současníci představit strach, který obklopoval ohrožené lidské bytosti?

Tematika šoa inspirovala vznik velkého množství televizních dokumentů a rovněž se jí inspirovali scénáristé a režiséri celovečerních filmů. Taktéž vychází řada knih a nejrůznějších publikací, jež o utrpení obětí s Davidovou hvězdou pojednávají. Na straně druhé však narůstá počet příznivců extrémistických hnutí i útoků proti paměti holocaustu. Zdá se, že nejlepší prevencí proti takové dezinterpretaci dějin je neustálé seznamování se s dědictvím minulosti.

Od počátku roku 2010 se možnost dozvědět se více o událostech 2. světové války rozšířila pro stu-

Mgr. Milan Hes

Autor je doktorandem na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a vyučujícím na Gymnáziu Budějovická v Praze.

denty, badatele i širokou veřejnost, a to zpřístupněním unikátní digitální databáze 52 tisíc filmových svědectví, které jsou uchovány v Centru vizuální historie Malach, jež je společným pracovištěm Ústavu formální a aplikované lingvistiky a Knihovny Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

Pro regionální historiografii Slánska je přínosné, že mezi zaznamenanými audiovizuálními prameny se nachází několik, které se vztahují k pohnutým dějinám obyvatel Slaného v době druhé světové války. Nejsou to však jen vzpomínky bývalých občanů města, ale i obětí, jež po válce Slaným procházely, když se vracely domů z osvobozených koncentračních táborů.

Můžeme tak například zhlédnout záznam pamětnice Evy Bäckerové (viz obrázek vlevo dole), jež přežila věznění v táborech v Ravensbrücku a Bergen-Belsenu a vzpomíná na krát-

ké zastavení ve Slaném těmito slovy: „...ještě před Prahou v městečku Slaný jsem vzbudila velký obdiv všech okolo stojících, protože to prý byl první autobus a /já/ prý první dítě, který viděli, že se vrací z koncentráku. (...) Stálo tam plno lidí a najednou ti lidé všichni zmizeli a po chvíli se začali trousit zpátky. Každý s něčím, ať už to byl cukr nebo léky nebo nějaké hračky. (...)“

vybráno z archivu

Slaný ve vzpomínkách přeživších: Možný průnik orální historie a regionálních dějin

(pokračování ze str. 3)

Vše se mi tam sesypalo, z čehož jsem měla obrovskou radost já i lidé v mém okolí.² Obdobnou vzpomínku na 10. květen 1945 ve Slaném podává i další z repatriantů Moshe Cohen Bahar.³ Historicky cenné jsou rovněž nahrávky, jež byly pořízeny s bývalými židovskými obyvateli Slaného, kteří měli to štěstí a dokázali ještě před zahájením deportací včas uniknout. Za všechny zmiňme v krátkosti alespoň příběh Hedi Enis⁴, jež se narodila v roce 1909 ve Vídni, ale v letech 1918 až 1939 žila ve Slaném. Podařilo se jí uprchnout do Maďarska, kde v relativní bezpečí žila až do okupace země nacistickým Německem v březnu 1944. Po obsazení země však bylo okamžitě započato s protizidovskými represemi, jež nakonec vedly k zavraždění téměř 565 tisíc lidí. Zmiňované pamětnici byl však osud nakloněn, dokázala se transportům vyhnout a nakonec přežila v otřesných podmínkách budapeštského ghetta, jež bylo zřízeno v listopadu 1944 a existovalo až do osvobození města sovětskými vojsky dne 13. února 1945. Bezesporu nejobsáhlejšími svědectvími ze slánského a kladenského regionálního pohledu jsou rozhovory, které byly vedeny s bratry Zdeňkem Eliášem a Luděkem Eliášem (obr. vpravo).⁵ Oba shodně vzpomínají na každodenní život ve Slaném, na rodiče Josefa a Elišku, jež zahynuli 9. října 1944 v plynové komoře, na kulturní, politické i náboženské poměry ve městě, které museli v únoru 1942 nuceně opustit a „putovat“ nejprve do terezínského ghetta a následně i do „továrny na smrt“ v Osvětimi-Březince. Shodně prošli rovněž táborem u německé obce Schwarzhilde a dokázali přežít i evakuaci tohoto tábora během pochodu smrti a šťastně se vrátit do osvobozeného Československa.

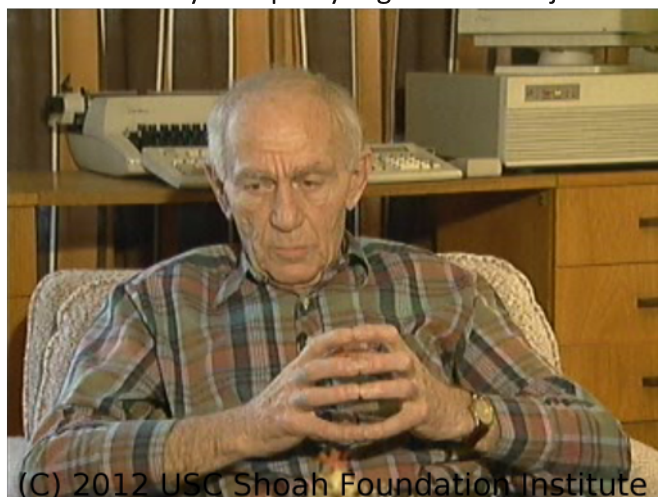
Orální historie a regionální dějiny Slánska

Během studia audiovizuálních pramenů v CVH Malach se badatel v praxi seznamuje také s poměrně novou metodou historické práce. Jedná se

o tzv. mluvenou historii (orální historie, oral history).⁶ Není to vždy setkání jednoduché. Oproti „statictější“ příběhům z knih se na nás dívají z obrazovek skuteční lidé se svými pocity, traumaty, znovunabytou smysluplností života i nadějí z poklidnějších dějinných údobí než v jakých sami nedobrovolně „účinkovali“. Je velmi cenné, že se tito pamětníci rozhodli o své zážitky podělit.

O potřebě předat své životní zkušenosti se již zmíněný Luděk Eliáš vyjádřil těmito slovy: „*Nehovořil jsem o nich dlouho, snad víc jak 30 let. I mé děti byly už téměř dospělé, když se od rodičů dozvěděly celou pravdu. K rozhovorům se studenty, k překonání určitého ostychu, mne přiměly především neonacistické akce, které i se starými známými hesly se začaly objevovat krátce po roce '89. I když v nich nešlo především o Židy, ve své podstatě hlásaly stejné nenávistné myšlenky nenávistivých lidí.*“⁷

Doufáme, že snaha poučit mladší generaci, ochránit ji vlastním životním prožitkem před nákazou intolerance a násilí, dojde naplnění. Pro dějepisectví Slánska a Kladenska, pro školní didaktiku i širokou veřejnost by se návštěva Centra vizuální historie Malach při Univerzitě Karlově mohla stát jednou z možností, jak se seznámit s méně známými aspekty regionálních dějin.

(C) 2012 USC Shoah Foundation Institute

Luděk Eliáš během rozhovoru v Archivu vizuální historie USC SFI ze dne 7. 11. 1996

vybráno z archivu

Slaný ve vzpomínkách přeživších: Možný průnik orální historie a regionálních dějin

(pokračování ze str. 4)

Bohužel s příchodem nacismu v roce 1939 bylo ve Slaném prakticky přerušeno bezproblémové česko-židovské sousedství, které v moderních dějinách města započalo již před polovinou 19. století.⁸ Tuto skutečnost rovněž zmiňuje citovaný přeživší Luděk Eliáš: „Do Slaného jsem z Prahy, kde jsem žil u svého strýce, zajel koncem května 1945, hned jak jsem byl schopen sednout do vlaku. Nebyla to radostná cesta. V našem bývalém bytě bydlili cizí lidé. Neviděli mne příliš rádi. Proč, to jsem pochopil, když jsem pootevřenými dveřmi uviděl nábytek, který kdysi patřil rodičům. Vlídne mne přijal jeden můj bývalý pedagog, z někdejších

spolužáků jsem našel jediného. Ostatní se kamsi rozprchli během válečných let. Člověk, u kterého si otec schoval nějakou cennost, mi ji zapřel. Zato jakási paní (...) se časem přihlásila s tím, že mi předá nějaké ložní prádlo, které prý u ní zanechala maminka. Ale v celku – poválečné Slaný už nebylo moje Slaný. Ale bylo třeba žít, bylo třeba zvolit povolání, najít práci, založit rodinu, která téměř celá zahynula. A tak jsem příležitost k tomu všemu hledal v Praze, kde žilo pár blízkých duší.“⁹

□ Milan Hes

POZNÁMKY K TEXTU:

(1) In: Levi, P. Potopení a záchránění. Praha 1993, s.16. (2) Rozhovor s Evou Bäckerovou, ID: 19548. Visual History Archive, USC Shoah Foundation Institute for Visual History and Education (VHA, USC SFI). (3) Rozhovor s Moshe Cohen Bahar, ID: 32392. VHA, USC SFI. (4) Rozhovor s Hedi Enis, ID: 2951. VHA, USC SFI. (5) Rozhovor se Zdeňkem Eliášem, ID: 14208 a rozhovor s Luděkem Eliášem, ID: 22495. VHA, USC SFI. (6) Orální historie vznikla v USA a za jejího zakladatele je považován novinář a historik Allan Nevins (1890-1971), jenž spolu se svým žákem Louisem Starrem v roce 1948 založil první orálně historické centrum při University of Columbia. (7) In: osobní archiv autora, dopis pana Luděka Eliáše z 21.června 2010. (8) Více o židovském obyvatelstvu ve Slaném například Rozkošná, B.: Židovské obce na Kladensku a Slánsku, 2000. (9) In: osobní archiv autora, dopis pana Luděka Eliáše z 21.června 2010.

PRAMENY A LITERATURA:

LEVI, P.: Potopení a záchránění. Praha: Mladá fronta, 1993.

ROZKOŠNÁ, B.: Židovské obce na Kladensku a Slánsku. Kladno: Okresní muzeum, 2000.

VANĚK, M. - MÚČKE P. - PELIKÁNOVÁ H.: Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007.

VANĚK, M.: Orální historie ve výzkumu soudobých dějin. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004.

Visual History Archive, USC Shoah Foundation Institute for Visual History and Education

<http://college.usc.edu/vhi/>

<http://www.holocaust.cz>

<http://www.malach-centrum.cz>

spřízněné organizace

Muzeum romské kultury

**MUZEUM
ROMSKÉ
KULTURY**

<http://www.rommuz.cz>

Na periferii

Historie Muzea romské kultury sahá do roku 1991, kdy bylo založeno z iniciativy romských intelektuálů jako nevládní nezisková organizace. Sama myšlenka romského muzea však vznikla daleko dříve, již koncem šedesátých let, kdy dočasné uvolnění politických poměrů umožnilo fungování Svazu Cikánů – Romů (1969-1973). Od 1. 1. 2005 je Muzeum romské kultury státní příspěvkovou organizací Ministerstva kultury.

Během prvních deseti let své existence fungovalo muzeum v provizorních prostorách. Až teprve na konci roku 2000 se přestěhovalo do nově opraveného, původně vybydleného domu, který stojí v samém centru brněnské romské čtvrti – Cejl. I když trvá cesta tramvají z centra Brna k muzeu pouze deset minut, má Cejl spíše charakter periferní městské části. Město se zde proměňuje. Pro některé obyvatele v obávaný „brněnský Bronx“, pro druhé v zajímavý žijící organismus plný odlišných chutí a vůní.

Aktivity muzea

Muzeum se od počátku snažilo především budovat sbírkové fondy, dokumentující kulturu a dějiny Romů. Spravuje fondy tradičních řemesel a profesí, typů obydlí, vybavení interiéru, oděvu a šperku, výtvarného umění, písemného materiálu, plakátů a pozvánek, audio, foto a videodokumentace, knihovny, ohlasů kultury Romů v kultuře majoritní a sebedokumentace muzea. Fondy, které v současné době obsahují na třicet tisíc položek, jsou pravidelně rozšiřovány pomocí terénního sběru a soustavné dokumentace a jsou přístupny badatelům z nejrozličnějších studijních oborů.

Muzeum romské kultury v Brně.

© Muzeum romské kultury

Kromě sbírkotvorné činnosti patří mezi aktivity muzea pořádání výstav, které mapují romské umění a kulturu Romů u nás i v zahraničí a také široká škála vzdělávacích a volnočasových projektů pro romské děti z Brna.

Příběh Romů

Muzeum romské kultury je v evropském kontextu jediným muzeem, které se zabývá dějinami a kulturou Romů od historických počátků až do dnešní doby. V prosinci 2011 dokončená stálá expozice muzea, nazvaná Příběh Romů, zprostředkovává tyto informace interaktivní formou návštěvníkům.

Příběh Romů začíná v pravlasti Romů – Indii, odkud se Romové někdy mezi 5.-10. stoletím vydali na západ. Do střední a západní Evropy, kde

spřízněné organizace

Muzeum romské kultury

(pokračování ze str. 6)

se dle dochovaných zpráv objevili v první čtvrtině 15. století, přicházeli pod vedením jednotlivých vůdců, ve skupinách čítajících od několika desítek mužů, žen a dětí až po skupiny stočlenné. V dobových záznamech jsou Romové v některých případech označováni jako Saracéni, Tataři nebo pohané. Pro svůj vzhled, odlišný jazyk a kulturu byli v tehdejší Evropě považováni za cizí, exotický prvek. Zatímco v 15. století byli Romové přijímáni majoritní společností vcelku vstřícně, postupně se vztah Evropanů k nim proměnil k horšímu. Změna nepřišla náhle, ale byla delší čas připravována souběžným působením více negativních okolností. Romové přišli na evropský kontinent z Orientu – vzdálené i kulturně výrazně odlišné oblasti. Jejich exotický vzhled, nezvyklý oděv, odlišný životní styl i pro majoritu „nesrozumitelný“ jazyk budil na první pohled nedůvěru. Navíc začali být čím dál více spojováni s tureckou expanzí do Evropy a obviňováni ze špionáže ve prospěch Osmanské říše. Církev se zase s nelibostí dívala na předpovídání budoucnosti a hádání z ruky, které bylo prostředkem k obživě pro romské ženy. Pronásledování Romů probíhalo od 16. století po celé Evropě a české země nebyly výjimkou.

Pronásledování a drastické tresty se ve výsledku ukázaly jako kontraproduktivní, protože Romy kri-

Muzeum romské kultury je v evropském kontextu jediným muzeem, které se zabývá dějinami a kulturou Romů od historických počátků až do dnešní doby. Spravované fondy čítají na 30 000 položek. Věnuje se také vzdělávacím a volnočasovým aktivitám pro romské děti z Brna.

minalizovaly, bez jakékoliv alternativy. Proto se pokusili osvícenští panovníci Marie Terezie a její syn Josef II. k přehodnocení dosavadního přístupu. V posledním dvacetiletí 18. století tak došlo k pokusu o nařízené trvalé usazení Romů s cílem asimilovat je a přeměnit na rolníky. Tento pokus o sedenterizaci Romů probíhal především v tehdejších Uhrách (v českých zemích pouze na Moravě, a to až za Josefa II.) a přinesl jen omezené výsledky.

Období První republiky přineslo zásadní řešení tzv. cikánské otázky přijetím zákona o potulných cikánech v roce 1927. Ten nařizoval vydávání tzv. cikánských legitimací, jejichž držitelé měli omezenou svobodu pohybu a platila pro ně další omezení. Na druhou stranu v této době první Romové studují na středních a vysokých školách a dochází k pozvolné a přirozené integraci Romů do majoritní společnosti, jak tomu bylo především na jižní a jihovýchodní Moravě.

Se vznikem Protektorátu Čechy a Morava roku 1939 došlo na našem území k zostření protiromských opatření. Do počátku roku 1942 vycházela z prvorepublikové praxe. Od léta roku 1942 byla nacisty uskutečňována otevřeně rasová politika. Závěrečnou fází pak byl pro Romy výnos vůdce SS Heinricha Himmlera z prosince 1942, který stanovil pro všechny „Cikány a cikánské míšence“ z říše a jí podřízených území internaci

Muzeum romské kultury v Brně.

© Muzeum romské kultury

spřízněné organizace

Muzeum romské kultury

(pokračování ze str. 7)

ve vyhlazovacím koncentračním táboře Osvětim-Březinka na území dnešního Polska. Z českých zemí bylo od března 1943 do ledna 1944 v hromadných transportech deportováno do Osvětimi téměř 5000 Romů.

Příběh Romů končí posledními dvěma sály stálé expozice, které komentují události poválečné a vývoj situace po roce 1989.

Muzeum romské kultury v Brně je v mnoha ohledech ojedinělým projektem, který stojí poněkud v pozadí zájmu české laické veřejnosti. Jeho aktivity a především pak z architektonického i muzeálního hlediska atraktivní stálá expozice je vyhledávaným cílem mnoha zahraničních hostů – odborníků i turistů. V „brněnském Bronxu“, téměř v sousedství vily Tugendhat tak stojí pětipodlažní

dům, který uchovává známky pozvolna mizející kultury. Poselství muzea je shrnuto v jeho mottu:

Jsme prostorem pro setkávání kultur.

Uchováváme doklady romské historie jako součást evropského dědictví.

Vychováváme mladou generaci k toleranci a interkulturnímu myšlení.

Přispíváme k boji proti xenofobii a rasismu. Otevíráme cestu ke kořenům romské identity.

To vše děláme pro vzájemné porozumění.

Pro dialog kultur.

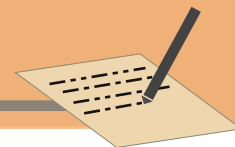
Pro nás.

□ Muzeum romské kultury

Příběh Romů: Stálá expozice MRK.

© Muzeum romské kultury

Anotace a indexace Archivu vizuální historie USC SFI

Archiv vizuální historie University of Southern California (USC) Shoah Foundation Institute je v současnosti přístupný on-line v digitální formě, začal ovšem vznikat v době, kdy ještě podobná možnost zpřístupnění patřila téměř do oblasti science fiction: nadace „*Survivors of the Shoah Visual History Foundation*“ („Nadace pro vizuální historii přeživších holocaustu“) vznikla v roce 1994. Hlavním cílem nadace bylo nafilmovat v co nejkratší době co nejvíce rozhovorů nejen s Židy či Romy přeživšími holocaustu, ale i s politickými vězni, osvoboditeli a svědky osvobození nebo účastníky poválečných soudů s válečnými zločinci. Natáčení probíhalo nejprve v USA, ale záhy bylo rozšířeno do dalších částí světa, kde bylo možno přeživší a svědky holocaustu najít – především šlo o evropské státy a cílové země emigrace. Malé štáby (kameraman, zvukař a moderátor) natáčely rozhovory s pamětníky přímo v jejich domovech a zaznamenaly vzpomínky nejen na období 2. světové války, ale i na život před válkou a po ní, a to až do doby, kdy natáčení probíhalo. Na projektu se podílelo na 2 300 tazatelů a 1 000 kameramanů.

Sto tisíc hodin videa

Do roku 1999, kdy bylo samotné natáčení ukončeno, se Nadaci podařilo shromáždit v 56 zemích světa takřka 52 000 interview ve 32 jazycích. Svým historickým zaměřením rozhovory pokrývají celé 20. století. Nahrávky byly původně uloženy na klasických analogových VHS kazetách se stopáží 30 minut, přičemž pro každé interview byly využity asi čtyři tyto kazety (průměrná délka rozhovoru v archivu je asi 2 hodiny a 15 minut). Pokud by jediný člověk chtěl všechny tyto rozhovory zhlédnout a věnoval by se této činnosti 8 hodin denně 5 dnů v týdnu, potřeboval by na to téměř 60 let (nepočítaje čas vložený do studia cizích jazyků, aby všem rozhovorům rozuměl). Z celkového počtu 51 219 rozhovorů je česky vedeno 558 rozhovorů a slovensky 567 rozhovorů. Zájemci o studium české a československé historie však mohou

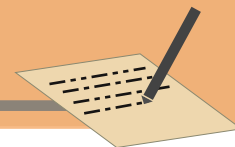

*Za účelem vyhledávání byl Archiv vizuální historie ručně indexován
(foto USC SFI)*

najít mnohem více relevantních záznamů: někdejší ČSR jako svou rodnou zemi uvedlo 4 613 pamětníků. Obecný dotaz „czech“ pak navrácí bezmála 12 500 různých výsledků.

Zpracování archivu a projekt MALACH

Na přelomu tisíciletí se projekt dostal do fáze, kdy bylo třeba tuto rozsáhlou sbírku historického materiálu zpracovat tak, aby bylo možno ji efektivně prohledávat a dále využívat jako zdroj pro nejruznější badatelskou nebo vzdělávací činnost. Pro vyhledávání v databázi svědectví byl vytvořen propracovaný index klíčových slov, která měla být ručně přiřazována ke specifickým segmentům výpovědí (délka každého jednotlivého segmentu se nakonec ustálila na 1 minutě). Samotný proces manuální indexace i tezaurus k tomu určený několikrát prošel změnami: jednalo se zejména o postupné zjednodušování struktury tezauru. Tezaurus v současnosti obsahuje na 55 000 indexačních pojmů, které jsou hierarchicky strukturovány a zahrnují nejruznější geografické (např. „Plzeň, Czechoslovakia“), časové (např. „Czechoslovakia 1948 [February 20] - 1968 [August 19]“) a tematické (např. „camp marriages“, „postwar reflections“) aspekty jednotlivých svědectví. Vyhledávat lze také v databázi 1 200 000 jmen.

Anotace a indexace Archivu vizuální historie USC SFI

(pokračování ze str. 8)

V téže době začala být data z archivu Survivors of the Shoah Visual History Foundation využívána nezávisle na probíhající indexaci také pro samostatný projekt **MALACH** (realizován v letech 2002–2006; název je akronymem ze slov Multilingual Access to Large spoken ArCHives; slovo zároveň v hebrejštině znamená „anděl“). Hlavní cíle a oblasti, k jejichž rozvoji měl tento projekt přispět, byly formulovány následovně:

- (1) automatické rozpoznávání řeči – co možná nejpřesnější doslovný přepis výpovědí,
- (2) tvorba a strojový překlad tezauru,
- (3) automatizované přiřazování metadat (klíčových slov z tezauru) k úsekům rozhovorů,
- (4) podpora účinné profesionální katalogizace,
- (5) podpora pro vyhledávání a další výzkum v rámci archivu.

Projekt byl realizován ve spolupráci Survivors of the Shoah Visual History Foundation, společnosti IBM, několika renomovaných amerických univerzit a výzkumných středisek a v neposlední řadě také Západočeské univerzity v Plzni (Katedra kybernetiky Fakulty aplikovaných věd) a Univerzity Karlovy v Praze (Ústav formální a aplikované lingvistiky Matematicko-fyzikální fakulty).

V souvislosti s tímto projektem probíhaly diskuse o možnostech využití výstupů projektu a metod automatického rozpoznávání řeči přímo k indexaci výpovědí, k překladu tezauru nebo ke strojovému přepisu nahrávek, který by sloužil jako východisko pro indexaci. Výsledky projektu však tehdy v podstatě ukázaly, že technologická úroveň v této oblasti podobné využití zatím neumožňuje. Výrazný rozvoj technologií a vědeckého poznání

v oblasti automatického rozpoznávání řeči od doby projektu MALACH ovšem naznačuje, že otázka využití počítačů k automatizovanému zpracování svědectví pamětníků ještě nemusí být zcela uzavřena (viz článek Jana Švece a Pavla Ircinga o fulltextovém vyhledávání v předchozím čísle Magazínu CVH Malach).

Po ukončení manuální indexace všech jednotlivých svědectví byly digitalizované rozhovory uveřejněny prostřednictvím on-line uživatelského rozhraní, který je jako licencovaný archiv dostupný po internetu z přístupových bodů. Míst, odkud je do tohoto archivu přístup, je v současné době na tři desítky (v Evropě jich je aktuálně pět) a obvykle jsou dostupná při univerzitách, muzeích či památnících.

□ JM

Článek vychází z příspěvku „Archiv vizuální historie Institutu

USC Shoah Foundation a možnosti jeho využití“,

předneseného dne 25. 5. 2011 na konferenci InForum:

www.inforum.cz

*Díky práci týmu odborníků lze v Archivu rychle najít relevantní svědectví a jejich segmenty
(foto USC SFI)*

povídka

Copak to nikdy neskončí?

Sedím u okna. Je zima. Moje svěřenkyně spí. Najedla se mrkve s bramborem (ach, ta její cukrovka) a na spaní dostala čistou plenu. Další stejně nudný den nudného života starého a nemocného člověka. Jaký to má všechno smysl?

Šourám se po schodech do patra. Kouknu na hodinky – teprve 14.38... ! Měla bych tu trochu poklidit ... a chtěla bych spát. Ale venku je tak smutně, že nedokážu den na pár hodin opustit. Snad utéci...? Na parapet dopadlo pár černých dešťových krupějí. Co asi dělá má dcera...? Dnes má narozeniny ... 20. dubna...

Proč na mě ten holub tak pitomě kouká? Je vypeřilichaný, ošklivý a čučí na mě. Nad ním visí těžké mraky, stahují se jako vojsko na bitevní pole. Za ním šedivé pusto, jen na hřbitově spousta křížů, náhrobků. Leondingský hřbitov. Hmm, perfektní výhled...

„Halló, Gabi!“

Už se vzbudila! Běžím po schodech dolů, unavené oči nevidí na cestu. Vtom klopýtám, zakopávám a řítím se dolů – rovnou do okna, naštěstí zavřeného. Tvář se přilepuje na sklo a sjí-

Karolína Frühbauerová

Konzervatoř Plzeň, Kopeckého sady 10, Plzeň

1. místo ve II. kategorii (studenti 1.–4. ročníků SŠ)

9. ročník literární, historické a fotografické soutěže DANIEL (2011/12), kterou vyhlašuje MŠMT a jejímž garantem je Národní institut dětí a mládeže ve spolupráci s Oddělením pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze.

<http://www.nidm.cz/talentcentrum/souteze-a-prehlianky/literarni-a-historicka-soutez-daniel>

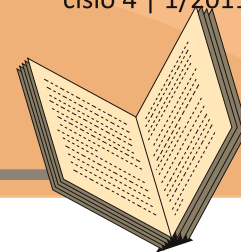
dí po něm. Scéna jak z blbého amerického filmu.

Co to je?... Mnu si oči... Oslňuje mne záře za hřbitovní zdí. Co to tam je?! Mám strach a zároveň mne naplňuje vzrušení. Jsou to snad mimozemšťané? Třeba byl ten holub znamením návštěvy jiné existence.

Za jedním náhrobkem jsem spatřila dvě postavy,

„MÍR AŽ V NEBI“ Fotografie Kristýny Závěrkové, SOŠ a SOU Dvořákova, Znojmo.
Soutěž Daniel 2011/12, obor fotografie.

Copak to nikdy neskončí?

(pokračování ze str. 11)

celé černé a zahalené. Snad nějaký mystický obřad? Ráda čtu o okultních vědách, ale prožít to? To ne, děkuju, nechci. Mráz mi běhá po zádech sem a tam a bojím se, že mě někdo sleduje. Holub? Uf! Ne, to snad ne...

„Gabi, komm her!“ volá Helga.

Nasadím profesionální úsměv. V mém povolání nezbývá nic jiného, než stálý, milý, přívětivý ... nucený ... úsměv na tváři. Časem se sugescí stane pravdou, to mám ověřené. Leč na práci se svou sugescí musím začít hned po ránu: připravovat snídani se rty ve tvaru vánočního rohlíčku, do čaje vložit pousmání... a jít opatrovat nemocnou Helgu.

Pokoušet se o vtipy v mé nedokonalé němčině je sice odvaha, ale zkouším to, aby Helga měla v tom chmurném stereotypním dni aspoň trochu radosti.

„MARNOST NAD MARNOST“ Fotografie Kristýny Závěrkové, SOŠ a SOU Dvořákova, Znojmo. Soutěž Daniel 2011/12, obor fotografie.

A také musím denně vtipkovat s prodavačkou, která se vždy hloupě směje, že mi dá nákup o dvě eura dražší. Ach jo!

Oznámím Helze, že musím zase do obchodu, ale co mám skutečně v plánu, neřeknu. Posbírám pláštěnku, klíče, nákupní tašku. Když zamykám a vzpomenu si na tu záři, znovu mne zamrazí, ale tentokrát příjemně. Gabrielo, běž se tam podívat.

Procházím kolem domu a rovnou na hřbitov.

„Grüss Gott,“ zdraví mne stará shrbená paní. Škrábe se se svou třetí nohou k hrobu svých rodičů. Umřeli jistě před osmdesáti lety, ne-li více.

Odkud mohlo vycházet to světlo...? Pozoruji náhrobky. Je asi blbý zvyk číst si cizí mrtvá jména na kameni... a přemýšlet o nich... proč a jak... Cítím se najednou tak staře...

Támhle! Oči se mi neúměrně zvětšily, rty bezděky vytvořily O.

Předkloněná nad svíčkami jsem zůstala němě stát. Čí to je hrob?! Svící je tolik, že je nemohu spočítat. Snad stovky, snad tisíce? A těch smutečních věnců, květin... Tolik rukou, které zapalovaly svíce, tolik nohou, které vážily cestu... Tolik vzpomínek!...

Auu! Spálila mne svíčka, vosk na botě v momentě zaschl. Cítím se staženě. Asi mi někdo svázal žebra svěřací kazajkou a snažil se vymačkat všechny ty pocity, které se smísily v břiše.

Tolik oslnění a tolik vzrušení. Kdo to asi byl? Jistě někdo výjimečný, někdo vznešený. Koho to lidé mají tolik rádi...?

Obcházím pár hrobů, abych si mohla přečíst jména na náhrobku:

Alois und Klara Hitler.

Na stromové listí dopadly paprsky posledních snah dnešního slunce.

Poznámka autorky: Text byl inspirován skutečným příběhem mojí maminky Gabriely.

□ vybrala PH

Magazín CVH Malach

ÚFAL

Vydává **Centrum vizuální historie Malach**

Ústav formální a aplikované lingvistiky

Matematicko-fyzikální fakulta UK v Praze

www.malach-centrum.cz

Magazín CVH Malach

číslo 4 | 1/2012

Vychází čtvrtletně on-line. Toto číslo vyšlo 21. dubna 2012.

Na titulní straně je fotografie ze stálé expozice *Příběh Romů*
v Muzeu romské kultury. Foto © Muzeum romské kultury, 2012.

Redakční rada:

Jakub Mlynář

Petra Hoffmannová

Martin Šmok

malach@knih.mff.cuni.cz